

KAZIMIERZ MROZOWICZ, JUSTYNA PELC*

Zarządzanie gospodarką turystyczną w kontekście organizacji i legislacji polskiego systemu ochrony przyrody

---

Słowa kluczowe: zarządzanie gospodarką turystyczną, turystyka zrównoważona

---

Streszczenie: Przyroda w swej formie ożywionej i nieożywionej jest warunkiem koniecznym istnienia gospodarki turystycznej, w pewnym sensie jest podstawowym składnikiem produktu turystycznego. Dlatego uznano, że warto dokonać analizy mechanizmów legislacyjnych, które warunkują od strony prawnej zabezpieczenie jakości głównych zasobów produkcyjnych gospodarki turystycznej w Polsce. Produktywne zarządzanie, jego efektywność ekonomiczna i organizacyjna, wymagają niejkiej znajomości reguł ustawodawczych w zakresie tworzenia warunków dla rozwoju turystyki zrównoważonej.

1. Wstęp

Autorzy niniejszego opracowania koncentrują się na charakterystyce legislacyjnych uwarunkowań organizacji oraz zarządzania polskim systemem ochrony przyrody. W zakresie przyjętej konwencji metodologicznej dokonano kwerendy oraz analizy materiałów źródłowych. Rozważania mają charakter aplikacyjny i propedeutyczny, dlatego w przedmiocie rozważań uwagę skupiono na kwestiach podstawowych.

---

* Dr Kazimierz Mrozowicz – adiunkt, Małopolska Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Katedra Zarządzania; wykładowca, PWSZ w Jarosławiu, Instytut Turystyki, konsultant ds. zarządzania zasobami ludzkimi GOPR; Justyna Pelc – studentka zarządzania, Małopolska Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Koło Naukowe Zarządzania „Behemot”.

2. Pojęcie turystyki i gospodarki turystycznej

W polskiej i zagranicznej literaturze przedmiotu funkcjonuje szereg definicji turystyki. Dyskusje na ten temat toczą od dłuższego czasu, lecz w praktyce nadal stosowane są rozmaite definicje tego zjawiska. Coraz częściej miewa się wrażenie, że jednoznaczna definicja turystyki, która satysfakcjonowałaby wszystkich jest wręcz niemożliwa do skonstruowania.

Światowa Organizacja Turystyki opracowała dla celów statystycznych definicję turystyki, którą przyjęto także w Polsce. Według tej definicji „turystyka obejmuje ogół czynności osób, które podróżują i przebywają w celach wypoczynkowych, zawodowych lub innych nie dłużej niż rok (bez przerwy) poza swoim codziennym otoczeniem z wyłączeniem wyjazdów, w których głównym celem jest działalność zarobkowa”.

Z ostatnią częścią tej definicji polemizuje K. Przeclawski stwierdzając, że „wbrew wielu funkcjonującym definicjom nie ma dostatecznych podstaw, aby z turystyki wykluczyć wyjazdy powiązane z działalnością zarobkową” (Przeclawski, 1996, s. 14). Wynika to z faktu korzystania przez uczestników podróży z usług hoteli, obiektów gastronomicznych, środków komunikacji, a często z innych usług oraz atrakcji turystycznych na równi z zachowaniami konsumpcyjnymi typowymi dla uczestników ruchu turystycznego. Nie sposób nie zgodzić się z tą opinią, tym bardziej że zjawisko uczestnictwa osób podróżujących służbowo jest zjawiskiem coraz szerzej opisywanym i coraz lepiej poznanym (Przeclawski, 1996, s. 16).

Dla potrzeb badań naukowych uwzględniane są także inne aspekty dotyczące zjawiska turystyki. Wyrazem tego są dla przykładu definicje podkreślające relacje pomiędzy społecznością odwiedzającą a społecznością odwiedzaną. Przykładem może być definicja wspomnianego autora, w której określił turystykę w szerokim znaczeniu: „jako całokształt zjawisk ruchliwości przestrzennej, związanych z dobrowolną, czasową zmianą miejsca pobytu, rytmu i środowiska życia, oraz wejściem w styczność osobistą ze środowiskiem odwiedzanym przyrodniczym, kulturowym bądź społecznym” (Przeclawski, 1997, s. 12–21).

Należy dodać, że czynności gospodarcze gwarantujące sprawny rozwój turystyki tworzą pewną całość gospodarczą o wyraźnych powiązaniach wewnętrznych, którą definiuje się od strony ekonomicznej jako „gospodarkę turystyczną” (Łazarrek, 2004, s. 154). Gaworecki określa ją jako „kompleks różnorodnych funkcji gospodarczych bezpośrednio lub pośrednio rozwijanych w celu zaspokojenia wzrastającego zapotrzebowania człowieka na dobra i usługi turystyczne” (Gaworecki, 1998, s. 161).

3. Istota polityki ekologicznej

Polityka ekologiczna ma za zadanie prowadzić do zapewnienia wysokiej jakości życia i zdrowia ludzi poprzez ochronę środowiska. Jest to świadoma oraz celowa

działalność państwa, samorządu terytorialnego oraz podmiotów gospodarczych w zakresie proekologicznego zarządzania środowiskiem, jego walorami i zasobami oraz kształtowaniem i ochroną ekosystemów. Bez wątpienia jest to determinanta atrakcyjności turystycznej i potencjału naturalnego.

Prowadzenie ujednoczonej polityki ekologicznej jest obecnie konieczne. Przede wszystkim dlatego, że wiele spośród nieprzeliczonych dóbr środowiska przyrodniczego narażone jest na degradację, dewastację, a często na zwykły wandalizm. Mają one stan prawny dobra publicznego, a jako takie narażone są na niszczyielski syndrom własności wspólnej. W dużej mierze są łatwo dostępne i na ogół nie mają ceny, a to skłania subskrybentów do nadmiernej i niekontrolowanej eksploatacji. Niektóre radykalne ruchy społeczne reprezentujące ortodoksyjny nurt „ekologii głębokiej”, wyrażają pogląd, że przedmiotem polityki ekologicznej powinny stać się zgoła wszelkie formy życia, zaś użytkowanie ich usprawiedliwione, a także dopuszczalne byłoby wyłącznie dla zaspokojenia podstawowych potrzeb ludzkich. Zastosowanie w praktyce tej absurdalnej koncepcji równoznaczne byłoby z odrzuceniem dotychczasowych osiągnięć cywilizacyjnych i co za tym idzie całkowitym zaprzestaniem wszelkiej aktywności cywilizacyjnej oraz podporządkowaniu wszelkich symptomów egzystencji ludzkiej idei ochrony przyrody. To oczywisty nonsens.

W związku z tym, iż przedmiotem polityki ekologicznej są potrzeby społeczne wprowadza się ochronę obiektów, obszarów lub ekosystemów, które stanowią dziedzictwo narodowe albo są miejscem kultu, rekreacji, badań naukowych czy edukacji. Następnym elementem są potrzeby gospodarcze, których zaspokajanie jest regulowane, tak, aby nie ograniczyć możliwości zaspokajania potrzeb biologicznych oraz społecznych, a tym samym równocześnie nie hamować postępu cywilizacyjnego, co spowodowałoby ograniczenie wzrostu dobrobytu społecznego.

Polityka gospodarcza i społeczna jest istotnie powiązana z ekologiczną, ich kształtowaniem i zharmonizowaniem zajmuje się tzw. „polityka zrównoważonego rozwoju”, obejmująca wdrażanie zmian o charakterze cywilizacyjnym w sferze gospodarczej, społecznej i ekologicznej. Polityka tego typu powinna zapewnić zaspokojenie potrzeb współczesnych i przeszłych pokoleń oraz zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Warto dodać, że zrównoważony rozwój stanowi konstytucyjną zasadę ustrojową Polski.

W pierwszej dekadzie XXI wieku eksponuje się dziesięć pryncypialnych zasad polityki ekologicznej (Poskrobko, 2007, s. 42–53). Są to:

- 1) Zasada zrównoważonego rozwoju, której istotą jest równorzędne traktowanie racji społecznych, ekonomicznych oraz ekologicznych, co oznacza konieczność integrowania zagadnień ochrony środowiska z ogólną polityką państwa.
- 2) Zasada integracji polityki ekologicznej z politykami sektorowymi, co oznacza konieczność uwzględniania w politykach sektorowych celów ekologicznych na równi z celami gospodarczymi i społecznymi.

3) Zasada równego dostępu do środowiska przyrodniczego egzemplifikowana w następujących kategoriach: sprawiedliwości międzypokoleniowej, sprawiedliwości międzyregionalnej i międzygrupowej, równoważenia szans między człowiekiem a przyrodą.

4) Zasada regionalizacji, jako: uznanie prawa samorządów terytorialnych do ustalania regionalnych wymogów ekologicznych wobec jednostek gospodarczych, regionalizowanie i adaptacja ogólnokrajowych narzędzi polityki ekologicznej, skoordynowanie polityki regionalnej z regionalnymi ekosystemami w Europie.

5) Zasada uspołecznienia polityki ekologicznej poprzez zorganizowanie instytucjonalnych, prawnych i materialnych warunków do udziału obywateli, grup społecznych oraz organizacji pozarządowych w procesie kształtowania modelu zrównoważonego rozwoju.

6) Zasada „zanieczyszczający płaci”, która oznacza, że podmiot korzystający ze środowiska jest odpowiedzialny finansowo za przestrzeganie wszystkich wymagań w zakresie jego ochrony oraz za szkody wynikające z prowadzonej działalności, bez względu na to, czy działalność ta jest zgodna z prawem, czy nie.

7) Zasada prewencji dotyczy przestrzegania następującej hierarchii przedsięwzięć ochronnych: zapobiegania powstawaniu zanieczyszczeń i innych uciążliwości; recyklingu, tj. zamykania obiegu materiałów i surowców, odzysku energii, wody oraz surowców ze ścieków i odpadów oraz gospodarczego wykorzystania odpadów zamiast ich składowania, ochrony „końca rury” z zastosowaniem zintegrowanego podejścia do ograniczania i likwidacji odpadów oraz innych zagrożeń.

8) Zasada przezorności zakłada, że wdrażanie nowych rozwiązań, w szczególności w zakresie biotechnologii i modyfikacji organizmów, powinno być podejmowane dopiero wtedy, gdy istnieje naukowo udowodniona pewność bezpieczeństwa efektów i skutków ich wdrażania oraz stosowania.

9) Zasada stosowania optymalnych oraz dostępnych uzasadnionych ekonomicznie technik i technologii.

10) Zasada subsydiarności to umiejscowienie kompetencji i uprawnień decyzyjnych, dotyczących ochrony środowiska na takim szczeblu zarządzania (wojewódzkim, powiatowym, gminnym), który zapewni skuteczne i efektywne podejmowanie decyzji. Konkretny problem należy rozwiązywać na takim poziomie organizacji, który zapewnia jego efektywne rozwiązanie poprzez posiadanie odpowiednich kwalifikacji i kompetencji.

4. Polityka ekologiczna Polski

Opracowanie założeń polityki ekologicznej nastąpiło w pierwszym okresie transformacji ustrojowej, podczas gdy nowe władze stanęły przed koniecznością rozwiązania trudnych problemów środowiskowych. Dążono do dostosowania poli-

tyki ekologicznej do realiów rynkowych i do oparcia jej na zasadzie rozwoju zrównoważonego.

W roku 1990 opracowany został dokument rządowy *Polityka ekologiczna państwa*, zaaprobowany przez Sejm i Senat Rzeczypospolitej Polskiej. W dokumencie tym jednoznacznie określono, że obowiązek ochrony środowiska stanowi żywotny element prawidłowego gospodarowania, a wszelka działalność naruszająca go jest niezgodna z prawem. Każdy przepis prawny odnoszący się do korzystania ze środowiska i jego ochrony, w jednakowym stopniu dotyczy wszystkich podmiotów gospodarczych i musi być ściśle przestrzegany. *Polityka ekologiczna państwa* odegrała ogromną rolę stymulującą wobec wszystkich struktur państwowych w ich działaniach proekologicznych i w istotny sposób przyczyniła się do podniesienia świadomości ekologicznej społeczeństwa. Wzrosły nakłady na inwestycje ochrony środowiska. W roku 1988 wynosiły one 0,5 mld USD, w 1991 roku 0,8 mld USD, by w roku 1998 ukształtować się na poziomie 2,8 mld USD (1,6% PKB) (Stojak, 2007, s. 16).

Przy konstruowaniu dokumentu o nazwie *Druga polityka ekologiczna państwa* na lata 2001–2010 przyjęto kilka fundamentalnych zasad.

Po pierwsze, ochrona środowiska jest istotnym obowiązkiem obywateli i władz publicznych, które poprzez swoją politykę powinny zapewnić bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom (*Konstytucja RP*, 1997, art. 74).

Po wtóre, nadrzędną wartością w polityce państwa jest człowiek. Oznacza to, że zdrowie społeczeństwa jako całości, komfort środowiska, w którym żyją i pracują społeczności lokalne, a także życie i zdrowie każdego obywatela są głównym, niepodważalnym kryterium w realizacji polityki ekologicznej na każdym szczeblu, w miejscu pracy i zamieszkania, na szczeblach lokalnym, regionalnym i krajowym. Człowiek jest integralną częścią systemu przyrody, zaś zachowanie równowagi w tym systemie wymaga spójnego i łącznego zarządzania zarówno dostępem do zasobów środowiska oraz likwidacją i zapobieganiem negatywnych dla środowiska skutków działalności gospodarczej, jak i racjonalnym użytkowaniem zasobów przyrodniczych (Poskrobko, 2007, s. 21–40).

Bezpieczeństwo ekologiczne społeczeństwa oraz gospodarki wymaga nie tylko ochrony przed niekorzystnym oddziaływaniem na środowisko gospodarki prowadzonej na terenie Polski i poza jej granicami, lecz także zapewnienia odpowiednich zasobów dyspozycyjnych wody, zachowania rolniczej przestrzeni produkcyjnej, zwiększenia lesistości kraju oraz zwiększenia powierzchni obszarów chronionych. Trzeba dodać, że Polska zachowała znaczne obszary o bogatej różnorodności biologicznej, stosunkowo korzystny stan populacji różnych gatunków, ich ras, odmian i form występujących w siedliskach otwartych, na obszarach leśnych, rolnych i na nieużytkach (Poskrobko, 2007, s. 21–40).

5. Instytucjonalizacja zarządzania ochroną przyrody w Polsce

Organa ochrony przyrody mają układ hierarchiczny, struktura organizacyjna przypomina strukturę sztabowo-liniową, uznawaną za wystarczająco wydajną (szerzej zob. Koźmiński, Piotrowski, 1999). Pytanie, czy jest nią naprawdę? Otóż silnie zetetyzowana struktura poziomów samorządowych i znaczna liczba komórek oraz stanowisk funkcjonalnych wydaje się nie potwierdzać podobnego stwierdzenia. Tendencja do rozrastania się struktur organizacyjnych jest charakterystyczną cechą biurokracji.

Szczeble zarządzania w ujęciu generalnym tworzą: minister właściwy do spraw środowiska, wojewodowie, starostowie, prezydenci miast, burmistrzowie oraz wójtowie. Zakres zadań, odpowiedzialności oraz kompetencji i strukturę zależności hierarchicznych określa ustawodawstwo z 2004 roku (Ustawa, 2004, rozdz. 5, art. 921–991; Konstytucja RP, 1997, art. 74).

Minister właściwy do spraw środowiska wykonuje zadania organu administracji rządowej w zakresie ochrony przyrody przy pomocy Głównego Konserwatora Przyrody, pełniącego obowiązki sekretarza lub podsekretarza stanu w urzędzie podlegającym temu ministrowi. Głównego Konserwatora Przyrody powołuje oraz odwołuje Prezes Rady Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw środowiska.

Na szczeblu wojewódzkim wojewoda wykonuje zadania organu administracji rządowej w zakresie ochrony przyrody przy pomocy wojewódzkiego konserwatora przyrody. Zadania wojewody w zakresie ochrony przyrody na terenie parku narodowego wykonuje dyrektor tego parku.

Organami opiniodawczo-doradczymi w zakresie ochrony przyrody są:

- a) Państwowa Rada Ochrony Przyrody, działająca przy ministrze właściwym do spraw środowiska.
- b) Wojewódzka rada ochrony przyrody, działająca przy wojewodzie.
- c) Rada naukowa parku narodowego przy dyrektorze parku narodowego.
- d) Rada parku krajobrazowego lub rada zespołu parków krajobrazowych przy dyrektorze parku krajobrazowego lub dyrektorze zespołu parków krajobrazowych.

Członków Państwowej Rady Ochrony Przyrody (40 osób) na kadencję trwającą pięć lat powołuje, w drodze zarządzenia, minister właściwy do spraw środowiska spośród działających na rzecz ochrony przyrody przedstawicieli nauki, praktyki oraz organizacji ekologicznych. Państwowa Rada Ochrony Przyrody wybiera spośród swojego grona przewodniczącego i zastępców oraz uchwała regulamin działania.

Do zadań Państwowej Rady Ochrony Przyrody należy w szczególności:

- a) Ocena realizacji ustawy;
- b) Opiniowanie strategii, planów i programów dotyczących ochrony przyrody;

- c) Ocena realizacji krajowej strategii ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej;
- d) Opiniowanie projektów aktów prawnych dotyczących ochrony przyrody;
- e) Przedstawianie wniosków i opinii w sprawach ochrony przyrody;
- f) Popularyzowanie ochrony przyrody.

Wydatki związane z działalnością Państwowej Rady Ochrony Przyrody są pokrywane z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw środowiska.

Członków wojewódzkich rad ochrony przyrody w liczbie od 20 do 30 osób na kadencję trwającą pięć lat powołują, w drodze zarządzenia, wojewodowie spośród działających na rzecz ochrony przyrody przedstawicieli nauki, praktyki, organizacji ekologicznych i Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe, a także sejmiku województwa. Są to jak widać ciała wysoce narażone na upolitycznienie oraz nepotyzm.

Wojewódzka rada ochrony przyrody wybiera spośród siebie przewodniczącego i zastępców oraz uchwała regulamin działania.

Do zadań wojewódzkiej rady ochrony przyrody należy w szczególności:

- a) Ocena realizacji zadań w zakresie ochrony przyrody;
- b) Opiniowanie projektów aktów prawnych w zakresie ochrony przyrody wydawanych przez wojewodę;
- c) Przedstawianie wniosków i opinii w sprawach ochrony przyrody;
- d) Opiniowanie planów rozwoju i strategii wojewódzkich w zakresie ochrony przyrody.

Wydatki związane z działalnością wojewódzkiej rady ochrony przyrody są pokrywane z budżetu państwa z części, której dysponentem jest wojewoda.

Członków rad naukowych parków narodowych (10–20 osób) na kadencję trwającą 5 lat powołuje, w drodze zarządzenia, minister właściwy do spraw środowiska spośród działających na rzecz ochrony przyrody przedstawicieli nauki, praktyki i organizacji ekologicznych oraz właściwych miejscowo samorządów wojewódzkich i samorządów gminnych.

Rada naukowa parku narodowego wybiera ze swojego grona przewodniczącego i zastępcę oraz uchwała regulamin swego działania. Do zadań rady naukowej parku narodowego należy w szczególności:

- a) Ocena stanu zasobów, tworów i składników przyrody;
- b) Opiniowanie projektu planu ochrony i zadań ochronnych;
- c) Ocena realizacji ustaleń planu ochrony, rocznych zadań ochronnych oraz skuteczności zabiegów ochronnych;
- d) Opiniowanie programów badawczych oraz naukowych w zakresie ochrony przyrody;
- e) Przedstawianie wniosków oraz opinii w sprawach ochrony przyrody oraz funkcjonowania parku narodowego.

Wydatki związane z działalnością rady naukowej parku narodowego są pokrywane z budżetu państwa, z części przeznaczonej na działalność parków narodowych.

Członków rady parku krajobrazowego lub rady zespołu parków krajobrazowych w liczbie od 10 do 20 na kadencję trwającą pięć lat powołuje, w drodze zarządzenia, wojewoda spośród działających na rzecz ochrony przyrody przedstawicieli nauki, praktyki i organizacji ekologicznych oraz przedstawicieli właściwych miejscowo samorządów wojewódzkich, samorządów gminnych i organizacji gospodarczych.

Członków rady parku krajobrazowego lub rady zespołu parków krajobrazowych położonych na terenie kilku województw powołuje wojewoda tego województwa, na którego obszarze znajduje się największa część parku lub zespołu parków, w porozumieniu z pozostałymi wojewodami.

Rada parku krajobrazowego lub rada zespołu parków krajobrazowych wybiera ze swojego grona przewodniczącego i zastępców oraz uchwała regulamin działania. Do zadań rady parku krajobrazowego lub rady zespołu parków krajobrazowych należy w szczególności:

- a) Ocena stanu zasobów, tworów i składników przyrody, wartości kulturowych oraz ustaleń programów ochrony przyrody;
- b) Opiniowanie projektu planu ochrony;
- c) Ocena realizacji ustaleń planu ochrony i innych zadań z zakresu ochrony przyrody;
- d) Opiniowanie i ocena realizacji projektów i programów działalności parku krajobrazowego lub zespołu parków krajobrazowych w zakresie ochrony przyrody, edukacji, turystyki i rekreacji.

Wydatki związane z działalnością rady parku krajobrazowego lub rady zespołu parków krajobrazowych są pokrywane z budżetu państwa, z części której dysponentem jest właściwy wojewoda.

5.1. Zarządzanie ochroną przyrody na szczeblu terenów chronionych

Działalnością parku narodowego kieruje dyrektor, którego powołuje minister właściwy do spraw środowiska. Powołanie na to stanowisko na okres pięciu lat odbywa się w trybie konkursu. Do konkursu mogą przystąpić kandydaci posiadający dyplom ukończenia studiów wyższych na jednym z wymienionych kierunków: biologia, geografia, geologia, leśnictwo, ochrona środowiska lub rolnictwo, a także co najmniej dziesięcioletnie kierunkowe doświadczenie zawodowe i trzyletni staż na stanowisku kierowniczym.

Komisja konkursowa powoływana jest przez ministra właściwego do spraw środowiska. W jej skład wchodzi: przedstawiciel marszałka danego województwa,

dwóch przedstawicieli Państwowej Rady Ochrony Przyrody i dwóch pracowników z urzędu ministra właściwego do spraw środowiska.

Dyrektor parku narodowego realizuje plan ochrony, wydaje zarządzenia dotyczące sposobu korzystania z parku w celach edukacyjnych, naukowych oraz turystycznych. Ma on prawo prowadzenia postępowań z zakresu ochrony przyrody oraz udziału w rozprawach sądów powszechnych w charakterze oskarżyciela publicznego.

Służba parku narodowego zajmuje się ochroną mienia parku narodowego oraz zwalczaniem przestępczości. Do zadań służb parku narodowego należy:

- a) Prowadzenie muzeum przyrodniczego i ośrodków informacji oraz edukacji, publikowanie materiałów promocyjnych oraz informacyjnych;
- b) Prowadzenie badań naukowych i rozpoznawanie różnorodności biologicznej, określanie skuteczności, sposobów i metod ochrony przyrody;
- c) Realizacja zadań i planów ochrony;
- d) Udostępnienie parku do celów rekreacyjnych i turystycznych, naukowych oraz sportowych i edukacyjnych;
- e) Utrzymanie infrastruktury technicznej parku w należytym stanie.

5.2. Formy organizacyjne obszarów chronionych

Parki krajobrazowe wraz z parkami narodowymi, rezerwatami przyrody oraz obszarami chronionego krajobrazu, tworzą system obszarów chronionych, jako układ przestrzenny wzajemnie uzupełniających się form ochrony przyrody, stosownie do krajowej strategii ochrony przyrody.

Utworzenie parku krajobrazowego następuje w drodze wydania rozporządzenia wojewody. Parki krajobrazowe zajmują obecnie powierzchnię 1971,5 tys. ha, co stanowi 6,3% powierzchni kraju. Według stanu na dzień 31 grudnia 1997 r. mamy w Polsce 102 parki krajobrazowe.

Parki narodowe stanowią najbardziej rygorystyczną formę polskiego systemu ochrony przyrody. Park narodowy to chroniony obszar przyrody o powierzchni większej niż 1000 ha, obejmujący jeden lub więcej ekosystemów wcale lub niewiele przekształconych przez człowieka (*Ochrona środowiska*, 1996). Ma on szczególną wartość naukową, przyrodniczą, dydaktyczną, jak też turystyczną. Według stanu na dzień 31 grudnia 1997 roku powierzchnia 22 parków wynosiła 270,1 tys. ha, co stanowi 0,9% powierzchni kraju (zob. tablica 1).

Utworzenie parku narodowego następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów na podstawie wspomnianej już wcześniej ustawy o ochronie przyrody. Rozporządzenie określa nazwę parku, obszary wchodzące w jego skład i strefy tworzące otulinę parku wraz z opisem ograniczeń oraz zakazów (Ustawa, 2004, rozdz. 2, art. 37). Jednostką nadzorującą działalność parku narodowego jest Krajowy Zarząd Parków Narodowych.

Podstawowe rodzaje ochrony stosowane na terenach parków narodowych to: ochrona ścisła – w której całkowicie wyeliminowano ingerencję człowieka oraz ochrona częściowa – dopuszczająca tylko uzasadnioną ingerencję, która ma na celu przywrócenie naturalnego stanu. Warto wspomnieć, że bardziej liberalna forma ochrony jest częściej stosowana w naszym kraju.

Polskie parki narodowe, mimo swojej stosunkowo niewielkiej powierzchni, reprezentują wysokie walory przyrodnicze, którymi dorównują normom światowym. Utworzenie parku narodowego następuje w drodze rozporządzenia Rady Ministrów,

Kolejną formą organizacji ochrony przyrody są rezerwaty. Rezerwaty przyrody są obszarem obejmującym zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym ekosystemy, określone gatunki roślin, zwierząt, elementy przyrody nieożywionej, mające istotną wartość ze względów naukowych, przyrodniczych, kulturowych bądź krajobrazowych.

Tablica 1

Wielkość obszarów chronionych w Polsce

Forma ochrony	Liczba obiektów	Powierzchnia (tys. ha)	Udział w ogólnej powierzchni kraju (%)
Parki narodowe	22	270,1	0,9
Parki krajobrazowe	102	1971,5	6,3
Rezerwaty przyrody	1122	121,3	0,4
Obszary chronionego krajobrazu	344	5820,9	18,6
Razem	1590	8183,8	26,2

Źródło: *Ochrona środowiska*, 1996.

Rezerwaty przyrody tworzone są w drodze rozporządzenia wojewody. Jeżeli obowiązek stworzenia rezerwatu wynika ze zobowiązań międzynarodowych, zaś wojewoda takiego rezerwatu nie utworzy, minister środowiska ma prawo uznać w trybie rozporządzenia za rezerwat przyrody obszar, w granicach którego znajdują się uznane za ginące gatunki roślin, zwierząt, jak też szczególnie wartościowe elementy przyrody nieożywionej o wybitnych cechach naukowo-wychowawczych, przyrodniczych, krajobrazowych lub kulturowych.

W skład spójnego ekologicznie systemu obszarów chronionych wchodzi także obszary chronionego krajobrazu, które stanowią typowe korytarze ekologiczne, umożliwiające ochronę różnorodności biologicznej na obszarze kraju. Według danych (*Rocznik Statystyczny*, 1997) obszary chronionego krajobrazu zajmują powierzchnię 5820,9 tys. ha, tj. 18,6% powierzchni kraju. Obszar chronionego krajobrazu uwzględnia się w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Ochrona gatunków roślin i zwierząt z kolei ma na celu zabezpieczenie dziko występujących roślin, w szczególności gatunków rzadkich lub zagrożonych wyginięciem, jak też zachowania różnorodności gatunkowej oraz genetycznej (Pyłka-Gutowska, 1997, s. 23–41). Ochroną ścisłą objętych jest 111 taksonów różnej rangi spośród drzew, krzewów, krzewinek, roślin zielnych i grzybów (Radecki, 2005, s. 12). Ochroną częściową objętych jest 18 gatunków roślin reprezentujących porosty, krzewy, krzewinki i rośliny zielne oraz pozostałe gatunki grzybów.

Tablica 2

Wykaz parków narodowych w Polsce

Lp.	Nazwa parku	Rok utworzenia	Ogólna powierzchnia w ha
1	Białowiecki	(1932), 1947, 1977*, 1979**	10 502
2	Babiogórski	1955, 1976*	1734
3	Pieniński	(1932), 1954	2346
4	Świętokrzyski	1950	7626
5	Tatrzański	(1937), 1954, 1992*	21 164
6	Ojcowski	1956	1890
7	Wielkopolski	1957	5887
8	Kampinoski	1959	36 538
9	Karkonoski	1959, 1992*	5579
10	Woliński	1960	10 937
11	Słowiński	1967, 1977*	18 619
12	Bieszczadzki	1973, 1992*	27 064
13	Roztoczański	1974	8482
14	Gorczański	1981	6763
15	Wigierski	1989	15 113
16	Drawieński	1990	11 019
17	Poleski	1990	9648
18	Biebrzański	1993	59 223
19	Gór Stołowych	1993	6280
20	Magurski	1995	18 564
21	Bory Tucholskie	1996	4789
22	Narwiański	1996	7350

* powiększenie obszaru

** dalszy rozrost chronionego obszaru

Źródło: *Ochrona środowiska*, 1996.

Efektywność rozwoju przemysłu turystycznego w spektrum działalności oraz strategii wszelkich skali form organizacyjnych: państwa, samorządu lokalnego, podmiotów gospodarczych i wreszcie samych użytkowników produktów i usług turystycznych, zdeterminowana jest jakością oraz standardem innowacyjności w sferze zarządzania gospodarką turystyczną. Wielobarwność oraz heterogeniczność semantyczna tego terminu wraz z jego pojemnością merytoryczną sprawia, że traci się z pola widzenia konstytutywne uwarunkowania organizacyjno-prawne, pod wpływem których kształtują się i toczą procesy społeczne oraz gospodarcze w turystyce. Nowatorskie postrzeganie gospodarki turystycznej powinno opierać się na tym, że należałoby zacząć rozumieć ją jako wielowymiarową oraz sferyczną przestrzeń, zbudowaną z transdyscyplinarnych skorelowanych z sobą dziedzin wiedzy i praktyki: organizacji, polityki, ekonomii, prawa, aksjologii i warunków geospołecznych. Każda z wymienionych dziedzin widziana z osobna i ich łączne oddziaływanie wnoszą nową jakość w rozumienie złożonych procesów społeczno-ekonomicznych w turystyce.

6. Zakończenie

Efektywność rozwoju przemysłu turystycznego w spektrum działalności oraz strategii wszelkich skali form organizacyjnych: państwa, samorządu lokalnego, podmiotów gospodarczych i wreszcie samych użytkowników produktów i usług turystycznych zdeterminowana jest jakością oraz standardem innowacyjności w sferze zarządzania gospodarką turystyczną. Wielobarwność oraz heterogeniczność semantyczna tego terminu wraz z jego pojemnością merytoryczną sprawia, że traci się z pola widzenia konstytutywne uwarunkowania organizacyjno-prawne, pod wpływem których kształtują się i toczą procesy społeczne oraz gospodarcze w turystyce. Nowatorskie postrzeganie gospodarki turystycznej powinno opierać się na tym, że należałoby zacząć rozumieć ją jako wielowymiarową i sferyczną przestrzeń, zbudowaną z interdyscyplinarnych skorelowanych z sobą dziedzin wiedzy i praktyki: organizacji, polityki, ekonomii, prawa, aksjologii i warunków geospołecznych. Każda z wymienionych dziedzin widziana z osobna i ich łączne oddziaływanie wnoszą nową jakość w rozumienie złożonych procesów społeczno-ekonomicznych w turystyce.

Bibliografia

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz. U. z 1997 r., nr 78, poz. 438.
K o ź m i ń s k i A., P i o t r o w s k i W. 1999. *Zarządzanie: teoria i praktyka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. ISBN 83-01-12705-8.
Ochrona Środowiska. 1996. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny. ISSN 0867-3217.

- Poskrobko B. 2007. *Środki zarządzania środowiskiem*. W: B. Poskrobko (red.). *Zarządzanie środowiskiem*. Warszawa: PWE. ISBN 978-83-208-1713-3.
- Przełowski K. 1996. *Społeczne, kulturowe i wychowawcze funkcje turystyki*. W: Kongres Turystyki Polskiej. Warszawa.
- Przełowski K. 1997. *Człowiek a turystyka: zarys socjologii turystyki*. Kraków: Albis. ISBN 83-906452-0-3.
- Pyłka-Gutowska E. 1997. *Ekologia z ochroną środowiska*. Warszawa: Wydawnictwo Oświata. ISBN 83-85394-60-5.
- Radecki W. 2005. *Ochrona gatunkowa grzybów*. „Przyroda Polska” nr 9.
- Rocznik Statystyczny*. 1997. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny. ISSN 0079-2780.
- Ustawa [2004] z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Dz. U. z 2004 r., nr 92, poz. 880.

Tourist Economy Management within the Context of Organisation and Legislation of the Polish System of Environmental Protection

Summary: The nature, in its animate and inanimate form is the precondition of the tourist industry, in a sense the former is the basic material for the latter. Therefore we have decided that it is worthwhile executing the analysis of the legislative mechanisms which legally condition the security of the main production resources of the tourist industry in Poland. Productive management, its economic and organisational efficiency require a certain acquaintance with the legislative rules within this scope. The authors of this study are focused on the description of the legal conditionings of organisation and management in the Polish system of environmental protection.

Key words: tourist economy management, ecotourism
